

האדם והפירות

משנה מסכת ראש השנה פרק א משנה א

"ארבעה ראשי שנים הם... באחד בשבט ראש השנה לאילן כדברי בית שמאי, בית הלל ואומרים בחמשה עשר בו."

רש"י:

לאילן - לענין מעשר, שאין מעשרין פירות האילן שגטו קודם שגטו על שגטו לאחר שגטו, כגאילן הולך אחר הגט, ובנמצא חפרק מאי גלא שגט.

ראש השנה, יד, א

"ששום שיצאו רוב נשמי שנה."

רש"י:

"שכבר עבר רוב ימי השנה, אלא זמן רבתי, ועלה הקף כליטתו ונמצא הפירות חתומים מעתה."

הסבירו מהו המיוחד בתאריך ט"ו בשבט, האם ידועות לכם הלכות נוספות הקשורות לתאריך זה?

מה לדעתכם הסיבה שלוח השנה היהודי עוצר להתבוננות ביום זה. העלו רעיונות ולקחים שניתן להפיק ממועד ראש השנה לאילנות.

רש"י הירש, "כמעגלי השנה", חלק ב', עמ' צ

"בט"ו בשבט נפתחה שנת המעשרות והחדשה של פירות האילן. תהליך ההכרזה וההתרענות הטבע המתחולל בעקבות החרף והשלם ברובו הגדול, ואפשר כבר להבחין כסימני המרץ של מיץ ההפראה הטר, והלשד המזודרש הזורם מעתה בשרקי החיים של עצי הפרי."

לפיכך מונה החוק היהודי את שנת העלדתן של הפירות מיום זה, חמשה עשר בשבט, וקבע בהתאם לכך את סדרן של החובות המוטלות על החקלאי בישראל, בפרט תצית יכול השנה החדשה... אין ליום זה השלכות מיוחדות זולת אופיו החגיגי כמקצת שמרצא לו ביטוי כסדר התפילה ואין אומרים בו תחנון.

ומכל מקום הגנו מקדישים גם כן תשומת לב ומחשבה ליום זה, מכיון שהוא מעניק לנו הזדמנות יוצאת מן הכלל לחדור בדרך של התבוננות לתוך עומק רוחה של היהדות."

מן אברהם, א"ח סימן קלא, ס"ק טז

"ראש השנה לאילנות, ונהגים האשכנזים להרבות במיני פירות של אילנות"

ילקוט יוסף ח"ה ע"מ רמז

"נהגים להרבות באכילת מיני פירות של אילנות כליל ס"ו בשבט, להראות בזה שהוא ראש השנה לאילנות... ומנהג יפה הוא"

חשבו, מה מסמל המנהג לאכול פירות בט"ו בשבט?

כאמור לעיל, ט"ו בשבט מזגיש את מעלתה של ארץ ישראל והמצוות התלויות בה.

מזגרי חז"ל מתבאר כי יש קשר הדוק בין מעלתה הרוחנית של ארץ ישראל למעלת פירותיה:

תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף עז עמוד א

"ואמר רבי אבא: אין לך קץ סגולה מזה, שנאמר: (יהוה יחזקאל ליו) ואתם הרי ישראל ענפכם תתנו ופריכם תשא לעמי ישראל..."

רש"י:

כשחנן ארץ ישראל פריה נעין יפה אז יקרב הקץ, ואין לך קץ מגולה יותר.

נתינת פירות ארץ ישראל נעין יפה היא סיימני הגאולה. מה פשר הדבר?

לביאור מהותו של יום ט"ו בשבט, שרטטו את קווי הדמיון בין האדם ומעשיו לעץ ופירותיו (העזרו כמקורות הבאים):

ספר דברים פרק כ פס' יט

כי האדם עלן העץ

בראשית רבה ג, א

"וידעו כל עצי השדה כי אני ה' וגו' (יהוה יחזקאל יז, טז). עצי השדה - אלו הבריות, שטאמר: 'כי האדם עין השדה'."

תלמוד בבלי מסכת חענית דף ז עמוד א

אמר ליה הכי אמר רבי יוחנן: מאי דכתיב: (דברים כז) 'כי האדם עין השדה, וכי אדם עין שדה הוא? אלא ששום דכתיב: (דברים כז) 'כי סמנו תאכל ואהו לא תכרת', וכתיב: 'ואהו תשחית וכרת'. הא כיצד? אם תלמיד חכם הגון הוא - סמנו האכל ואהו לא תכרת, ואם לאו - אהו תשחית וכרת."

בראשית רבה ל, ו

"אלה תולדות נח, הא הוא דכתיב: (מסלי יא) 'מרי צדיק עץ חיים', מה הן פירותיו של צדיק, מצות ומעשים טובים."

תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף מו עמוד א

א"ר יוחנן בן שאול: מפני מה אמרה תורה הביא ענלה בנחלה? אמר הקב"ה: יבא דבר שלא עשה פירות דערף בסקום שאין עושה פירות, ויכפר על מי שלא הניח לעשות פירות. מאי פירות? אילימא פריה ורביה, אלא סעיה, אוקן ואכריס הינ דלא ערפינן אלא מצוה.

מנאר בדברי חז"ל כי האדם הוא _____ ומעשיו הטובים [תורה ומצוות] הם _____

הנה ולמד לקח נוסף מדמיון האדם לעץ ופירותיו:

כבא בתרא טו, א

'היה בה עין וכפרו י, כג, הכי קאמר לרו מיהא לישראל: ישנו לאוהו אדם ששנתיו ארוכות בעין ומנין על דורו כעין [הבוונה לאיוב].

בן יהודע, שם

'מנין על דורו כעץ, כי בעת שהיה בטובה היו לוקחים שטר מטעם לוטר, ראו מי שיעובד אלקים כמה זכה יש לו, ובעת שלקה ביטורם היו אטרים, אם בארזים נפלה שלחנת מה יענו אוזני הקיר. ובלשמים אלו היה מנין על דורו מן היצר הרע הנפתה אותם לדבר עברה.

וזהו 'כעץ' - אשר בעודו שומר וטעניא פיהת, יהיה כענו הנאה לעולם מכת פירותיו, וכאשר נתלש ואינו טעניא פיהת יש הנאה לעולם מן הכליון שלו, שעל ידי שמסקין אותו נהנים מההיסק שלו. ומצא שיש שני ליסודים הפכים בעץ, וכן הוא באדם צדיק שלמים מנגנו שני ליסודים הפכיים.

לאור ההשוואה בין האדם ומעשיו לעץ ופירותיו, אמרו מה ניתן ללמוד נט"ו בשבט

- וס התחדשות האילנות.

+++++

עיינו בדבריו הנפלאים של הר"ר הירש:

רש"ר הירש, במעגלי השנה, חלק ב, עמ' צג

'בט"ו בשבט ראש השנה לאילנות, הוי אומר בעיצומם של ימות החורף, יתול יום הולדתה של הפריחה וצמיחה המחדשת, ועליך היהודי להנח במשמעות היום הזה, לשאוב מחוכנו רוממות נפש, עד שחללקנה בחיובי לכך יצרונת חדוה ורשפי גיל, אשר יקרבוך אל אביך הטוב שבשמים.

המחשבה השגרתית מה היא אמרת: כבוא עת הפריחה, כאשר ייחשף לעינינו האביב ברכבות ציצים ופרחים, או אז נחנוג בצהלה את חג הטבע אשר ברכו ה', שהוא גם חג אביבנו אנו.

אבל המסורת היהודית העתיקה מצביעה בפנינו על האילנות הקרחים עוד בעיצומם של ימי חורף מושלגים, ממתיקה סוד אתנו ולוחשת על אחיננו מוסר השכל: הנה אלה האילנות חוגגים כבר היום את יום התחדשותו של האביב הבא. מבעד מעטה הקליפה הקפואה, השסוטה, האפורה והנוגת שמכרבלת את האילנות הערטילאיים, מתחת הקליפה זו החלו כבר לפכות במלוא חומם חיים חדשים ורעניים. מה נוקמים ויורדים חררי בטן הם דברי המוסר המאלפים המקפלים בששורת אביב זו אליה נסכית מפי אילנות החורף עטופי השלג והצחור.

כי הנה מתהלכים בחוכנו בני אדם עמוסי דאגה ואכולי יגון, אשר קומחם שפופה עד לאימה מרוכ נטל החווי המעיק עליהם. הלוא כה יפה ציירו לעצמם את עתידם וחזו כדמיונם פריחת עשר השמורה אך ורק להם, אך אהא שוד ושבר. סער החיים שתולל סביבם ויטניעם בנחשוליו, עוד ניתכים על ראשם ולעפות ברד, חזיו ורעם, נשברים המה ברוחם על כי אק שום ציץ פורח להם ובאופק לא נראית עין הירק - מכלי לזכור כי עליהם להציץ פנימה, בתוככי פנימיות נפשם, להפנות את המבט אל המקום אשר רק ממנו תפרח תקוותם ותצמח קץ ישועתם...

הן 'האדם עץ השדה', וביחוד איש הפנימיות, הגמשל בהתפתחותו לאילן, אק ספק כי בעל המחשבה השטחית לא יעלה בדעתו לציין כיום הולדתו של הפרי, האריך אתר, זולת היום בו ינשרו עלי הפריחה והפרי כולו מבצבץ ומהקלף מנחיקו. ברכ, מי שחושב ברצינות ומעמיק ביסודו של דבר, הלה יאזיל בתר תעטה, הלה חוקר אחר היום בו תגש ראשיתו של הפרי בהשקט ובהצנע...

ט"ו בשבט מהווה איפוא תזכורת לאדם-עץ השדה _____ בעקבות התחדשות האילנות.

עתה השינו על השאלה - מה מסמל מוהג אכילת הפירות בט"ו בשבט

האדמו"ר מלובלין, אמרי אמת, ט"ו בשבט

ימגד ישראל לאכול בט"ו בשבט פירות יבשים. ובודאי דמקור למגד זה הוא כי בט"ו בשבט ראש השנה לאילן. והענין בזה, שרמיה דרבתא דייקא באיתם הימים ימי טובביום המסיגלים לחשובה.

ודנה. בט"ו בשבט כחיל בחורה ליכנס לחלוחית ושרף לאילנות, כדאיתא ברש"י בריב, וסמג אחר כך צמיחת הפרי. ודנה בתורף כאשר נסרו הפירות וגם העלים והאילן נראה יבש מקורו ולמראית עין נרמה כאילו הרב ועבר מן העולם ואין לו תקנה יותר, ואחר כך רואים כי מתחיל מחודש לצמוח ולקטות פירות, ולא ניכר בו אהר כך כי היה פעם יבש.

וכתיב כי דאדם הוא עץ השדה, ללמוד כי גם האדם לפעמים אהר שבגם במעשיו מוצא את עצמו כאילו נחרבו לו עולמו, ונרמה לו כי אין לו תקנה. עולמיה ותקוה לתקן מה פגם וחיסור. אז ילמד מהאילן ויתבונן כי יכול לתקן מעשיו ולרדעין עד אשר לא יסאר שום ספק עם שדיה. והימים דראשונים יבול... הה המגד לאכול בט"ו בשבט פירות יבשים לרמיה דרבתא בימים דאלה ימי השוכבים.

מהדמיון בין האדם ומעשיו לעץ ופירותיו, נוכל לקרב להבנתנו מהו הקשר בין נתינת פירות ארץ ישראל בעין יפה לנאולה.

+++++

תחילה נלמד את פרושו של הב"ח לנוסח ברכת 'מעין שלוש':

טור א"ח סימן רח

'כתב בספר דמעות, ויש אומרים ונאכל מפריה ונסבט כטובה. ואק לאוכרו סאין לחסוד דארץ בשביל פריה וטובה אלא לקיים מצות החלוחית ביה.

ב"ח שם [כישוב שיטת היש אמרים]

הלא קדושת ארץ ישראל הנשמעת בה מקדושת הארץ העליונה, היא נשמעת גם בפירותיה. שיונקים מקדושת השכינה הסוכנת בקרב הארץ.

כי על כן הזהיר ואמר בסוף פרשת מסעי: (מגדרי לה, ה) 'ולא תטמא את הארץ אשר אתם יושבים בה אשר אני שוכן בתוך בני ישראל, ואמר: 'אם תטמאו את הארץ, נמשכת הטומאה גם בפירותיה. היונקים ממנה, וכבר נשתלקה העשייה מקרב הארץ אשר אבי שוקן בתוכה ממש בטוף הארץ נשתלקה מפני הטומאה ששיבאמם אותה, ונמשך מזה כי גם אבי מסלק שכינתי מתוך בני ישראל.

כי עד עתה היכל ה' היה בני ישראל לפי שהשכינה היתה שורה כטרבם ממש, ועתה באכלם הפירות היונקים מטובאת הארץ נשתלקה השכינה כי שהטומאה נבספת עם אכילת הפירות בתוך בני ישראל יוצאת בנגדה הקדושה מקרב ישראל, ועל כן ביטא שאט מכניסין בברכה זו 'ונאכל מפריה ונשבט כטובה', כי באכילת פירותיה את ניוונים מקדושת השכינה ומסדרתה ונשבט כטובה.

למדנו מדברי הב"ח כי יש קשר הדוק בין מעלתה הרוחנית של ארץ ישראל למעלת פירותיה: השפע והכנה _____ מושפע באופן ישיר מהשראת השכינה על ידי

ומכאן היטב מדוע נתינת פירות ארץ ישראל בעין יפה היא מסימני הנאולה. הסכרו.

+++++

מעשה שלונים ואחווים הדברים זה כזה. ט"ו בשבט הוא יום ההתכוננות בהתחדשות האילן ופירותיו המשמש יום חיזוק לעבודת האדם בהתרענונות והתחדשות בתורה ומצוות - וכזכות זה תשוב ארץ ישראל לתיקונה ולמעלת שלימותה.

סיפורי חסידים, מעדים, עמ' 239

על שולתנו של האדמו"ר רבי יצחק אייזיק מוידזשיצ'וב זצ"ל, הסבו בט"ו בשבט אורחים רבים, והיה הצדיק כהלק פירות למסובים מעם אחת באו אורחים רבים, ואף שעל השולחן עמדו מגשים עמוסים בפירות, בכל זאת נמאת תקלה הרב, לא הספיקו הפירות לכולם. הבחין הצדיק בנעשה, נגסה ואמר: פירות אתם מבקשים... רבה האגדה לכם היתן תבצאו אותם... 'אלו דברים שאדם אוכל פירותיהם בעולם הזה והקין קיימת לו לעולם הבא... ותלמוד תורה בנגד כולם'... רבו עסקו בתורה ותבצאו פירות הרבה ללא דוחק, מלבד הקין שקיימת לכם לעולם הבא...